

De achtertuin van Japan

Na 'Britannia rules the waves' en de 'Pax Americana' staat volgens sommigen nu de 'Pacific century' voor de deur. Vooral in de VS mag de visie dat Amerika's macht tanende is zich in een grote populariteit verheugen. De grote schuldenlast die de VS nog geruime tijd met zich zal torsen brengt het land ten opzichte van zijn schuldeisers in een potentieel afhankelijke situatie. Japan heeft het afgelopen decennium de status van grootste crediteurland ter wereld verworven en zal deze positie voortopig ook wel niet meer afstaan. De Japanse aanwas van buitenlandse financiële activa is de laatste jaren zo ver voortschreden dat te voorzien valt dat de kapitaalopbrengsten in 1995 bijna \$ 60 mrd. zullen bedragen en in 2000 tot \$ 80 mrd. zullen stijgen¹. Mocht de handelsbalans van Japan naar een meer evenwichtige situatie tenderen, dan blijft toch het overschot op de lopende rekening de komende jaren groot. De blijvende rol van Japan als bankier van de wereld lijkt verzekerd.

Gezien deze ontwikkeling is het gebruik van de yen als wereldhandels- en reservevaluta nog tamelijk gering. Lange tijd was het Japanse beleid er ook op gericht om de internationale rol van de yen te beperken, om zodoende meer greep te houden op de groei van de binnenlandse geldhoeveelheid. Nu sinds 1980 de kapitaalmarkt echter in rap tempo geliberaliseerd is, zijn deze overwegingen van minder belang en zal de yen een belangrijker valuta worden. Vele Aziatische landen hebben hier de laatste jaren al op ingespeeld door het aandeel van de yen in hun nationale reserves te verhogen of, zoals Zuid-Korea en Thailand, door de yen een belangrijk gewicht te geven in een mandje van valuta's waartegen zij de wisselkoers van hun munt laten zweven.

De sterke waardedaling van de dollar sinds begin 1985 heeft een herijking van de groeiestrategieën in de Aziatische Pacific-landen noodzakelijk gemaakt. Niet alleen is de dollar veel minder koopkrachtig geworden, er bestaat ook de gerechtvaardigde vrees dat de Amerikanen wens om het tekort op de handelsbalans terug te dringen tot meer protectionistische maatregelen zal leiden. Japan heeft het roer moeten omgooien en vertrouwt niet langer op de uitvoer als motor van de groei. Belastinghervorming, meer uitgaven voor openbare werken en bevordering van de invoer vormen de peilers van het op stimulering van de binnenlandse vraag gerichte beleid. Voor de Zuidoostaziatische NIC's en de ASEAN-landen wordt het in toenemende mate van belang in hoeverre Japan als afzetmarkt de VS kan aanvullen. De NIC's hebben lange tijd geprofiteerd van hun relatief lage loonkosten voor het verwerven van een comparatief voordeel bij de productie van arbeidsintensieve industriële goederen, de ASEAN-landen moeten het vooral van hun grondstoffenrijkdom hebben. Geleidelijk aan leggen zij zich echter ook meer toe op het vervaardigen van industriële producten, terwijl de NIC's, gedwongen door stijgende loonkosten en appreciërende valuta's, technologisch geavanceerdere producten met een hogere toegevoegde waarde zijn gaan maken en op de Amerikaanse en Europese afzetmarkt concurrenten van Japan geworden zijn.

In hoeverre de NIC's en de ASEAN-landen hun hoge groei ook in de jaren negentig kunnen voortzetten hangt enerzijds sterk af van het absorptievermogen van de rest van de wereld om hun uitvoer op te nemen, anderzijds van de mate waarin zij erin zullen slagen hun huidige comparatieve voordelen te behouden. Het is onwaarschijnlijk dat de VS en de EG in de jaren negentig lijdzaam zullen toezien dat Aziatische producten hun markten in toenemende mate zullen overspoelen. De Aziatische vrees voor toenemend protectionisme is niet alleen hierop gebaseerd, maar ook op ontwikkelingen als het vrijhandels-

verdrag tussen de VS en Canada, 'Europa 1992' en de angst voor het 'fort-Europa' en de moeizaam verlopende onderhandelingen in de Uruguay-ronde van de GATT. Handelswetgeving in de VS beoogt reeds paal en perk te stellen aan de invoer uit landen die zich schuldig maken aan het afschermen van de eigen markt. Vrijhandel op basis van multilaterale afspraken in GATT-verband is geleidelijk aan het plaats maken voor regionale blokvorming en een bilaterale aanpak van handelsgeschillen. Een eventuele recessie in de westerse geïndustrialiseerde landen zou in de Aziatische groeilanden des te meer de uitvoermogelijkheden naar de VS onder druk zetten.

Deze ontwikkelingen doen de vraag rijzen in hoeverre vergroting van de intra-regionale handel de landen in de Pacific-regio perspectieven biedt om de dreigende stagnatie in de handel met Europa en de VS te compenseren. Het Japanse beleid gericht op stimulering van de binnenlandse vraag en vergroting van de invoer komt vooral deze regio ten goede. Zo is de uitvoer van industriële producten van de NIC's naar Japan sinds 1985 per jaar gemiddeld met meer dan 20% toegenomen in reële termen². Een belemmering voor de intra-regionale handel blijft echter de geringe mate waarin de economieën complementair zijn. Niet alleen in de VS, maar ook in Japan concurreren de NIC's vooral met elkaar en hetzelfde geldt voor de ASEAN-landen. Wat dit betreft bestaat er nogal wat twijfel of de potentieel zeer omvangrijke Japanse markt in voldoende mate als locomotief voor de Zuidoostaziatische groei kan gaan optreden. De afhankelijkheid van de Amerikaanse markt blijft daar te groot voor. Van de totale uitvoer van de NIC's, ASEAN en China ging in 1987 meer dan 30% naar de VS en minder dan 10% naar Japan.

Voor een te groot pessimisme ten aanzien van de toekomstige groeimogelijkheden is echter ook geen reden. De intra-regionale handel is nog zo gering van omvang dat een verdere integratie van deze economieën veel positievere effecten voor de groei in de regio kan hebben dan een verdere integratie van de economieën binnen de EG. Binnen de EG is de intra-regionale handel al dermate omvangrijk, dat verdere groei slechts marginaal kan zijn. Een verdere specialisatie in het Verre Oosten kan de complementariteit van de economieën aldaar sterk bevorderen waardoor een door Japan geleid economisch handelsblok kan ontstaan. Deze tendens wordt bevorderd door de omvangrijke directe investeringen van Japan in Zuidoost-Azië. Vele Japanse ondernemingen hebben productiecapaciteit naar landen in deze regio verplaatst als reactie op de appreciatie van de yen om concurrerend te kunnen blijven. Een bijkomend gunstig aspect is dat de voortgang van de regionale integratie niet afhankelijk is van moeizame onderhandelingsrondes, harmonisatie van wetgeving of het scheppen van nieuwe institutionele kaders. De vrije marktwerking zal voortgaande integratie dicteren. Met het toenemen van de materiële levensstandaard in de nieuwe groeilanden zal de historisch gefundeerde angst voor 'Japans economisch imperialisme' wellicht van minder grote betekenis worden. Tot politieke integratie zoals binnen de EG zal het wellicht nooit komen, maar dit hoeft een bloeiende handel niet in de weg te staan. Naarmate de wederzijdse afhankelijkheid gaat toenemen en concurrentie op derde markten minder overheersend zal zijn, zullen de politieke betrekkingen er vanzelf beter op worden.

A.J. Wolters

1. Y.C. Park, Trade and development in Pacific Asia, in: L. Emmerij (red.), *One world or several?*, Ontwikkelingscentrum OESO, Parijs, 1989, blz. 79-90.

2. The yen block, *The Economist*, 15 juli 1989, survey.